

De Brugse graveur J. De Meulemeester in het Vaticaan (1807-1819)

In 1771 werd de Brugse schilder Joseph-Benoit Suvée (Brugge 1743-Rome 1807) te Parijs laureaat van de prestigieuze Prijs van Rome, vóór L. David, wat hem o.m. in 1772-1778 een verblijf in de Eeuwige Stad opleverde¹. Terug te Parijs, gaf Suvée les aan de *Académie Royale de peinture et de sculpture*, waar verscheidene Bruggelingen zijn leerlingen waren, o.a. J. Ducq en J. Odevaere (in 1804 laureaat van de Prijs van Rome). In 1797, het jaar dat Odevaere naar Parijs trok, ging nog een Bruggeling, Joseph-Charles De Meulemeester (Brugge 1771-Antwerpen 1836) naar deze stad². In Brugge was hij in de leer geweest bij enkele edelsmeden, had zich ook toegelegd op de graveerkunst en had in 1797 in de Brugse Academie de tweede prijs naar het levend model behaald, na J. Odevaere. In Parijs kon hij zich, door bemiddeling van Suvée en anderen, bij Ch. Bervic verder in de graveerkunst bekwamen. Alhoewel zijn leermeester hem aanspoorde mede te dingen naar de Prijs van Rome, nam hij uiteindelijk toch geen deel aan de wedstrijd. Samen met zijn stadsgenoot J. Ducq, die in 1800 tweede werd voor de Rome-prijs, vertrok hij in december 1806 naar Rome waar hij op 19 januari 1807 aankwam. Daar was J. Suvée, die in 1792 aangesteld was tot directeur van de *Académie de France*, maar de post niet onmiddellijk had kunnen

-
- 1 In onze *Handelingen* 93 (1956), blz. 134-144 verscheen over Suvée: L. DEVLIEGHER, J. B. Suvée en het Frans Klassicisme (1743-1807).
 - 2 E. DE BUSSCHER, *Biographie historique et artistique de J.-C. De Meulemeester de Bruges*,...Gent, [1838]; O. DELEPIERRE, *Galerie d'artistes brugeois ou biographie concise des peintres, sculpteurs et graveurs célèbres de Bruges, Brugge*, 1840; E. DE BUSSCHER, in *Biographie Nationale* 5 (1876), kol. 520-531; D. COEKELBERGHS, *Les peintres belges à Rome de 1700 à 1830*, Brussel-Rome, 1976.

J. De Meulemeester in de Loggia's van het Vaticaan; op de achtergrond staat de houten stelling waarop de kunstenaar werkte. (Litho door P. De Vlaminck, 1836-1837, naar het schilderij van J. Ducq; Brusel, Koninklijke Bibliotheek Albert I, Prentenkabinet, inv. nr. S II 92434)

bekleden, intussen sinds 1801 effectief directeur en had er in 1803 de *Académie* naar *de Villa Medici* overgebracht. Jammer genoeg kon De Meulemeester niet lang genieten van de steun van zijn invloedrijke beschermheer, want enkele weken na zijn aankomst overleed Suvée op 9 februari 1807.

Enkele tijd later vatte De Meulemeester het plan op, de 52 bijbelse scènes door Rafaël en zijn leerlingen in 1517-1519 geschilderd op de gewelven van de *Loggia's* in het Vaticaan, in aquarel na te schilderen op 1/9 van de ware grootte. Met pauselijke toelating, en met financiële ondersteuning van de Franse overheid, en na Waterloo met steun van de Nederlandse regering, arbeidde hij gedurende twaalf jaar aan zijn levenswerk. Op 2 oktober verliet hij Rome en keerde, meestal te voet reizend, via Napels terug naar zijn geboorteland waar hij op 20 januari 1820 in Brugge aankwam. In 1820 werd De Meulemeester benoemd tot leraar gravure aan de Academie te Antwerpen. Zijn grote bekommernis was nu het maken van de gravures en de kleurplaten die hij naar zijn aquarellen van de *loggia*-schilderijen wilde maken. Hij reisde rond in binnen- en buitenland, stelde zijn aquarellen ten toon en zocht inschrijvers op zijn werk. In 1825 verscheen te Parijs bij F. Didot een eerste cahier met vier gravures en in 1831 een tweede (ook met vier gravures, reeds in 1829 voltooid). Voor een derde cahier voltooide hij in 1836 - het jaar van zijn overlijden - de twaalfde plaat; het cahier verscheen in 1837. De publicatie in kleur, waarvan het eerste cahier ook in 1825 het licht zag, ging vlugger vooruit; in 1836 verscheen het negende cahier - met de 36de plaat - en van het tiende cahier waren de gravures "gravés au trait" en gereed om te worden ingekleurd. Teneinde het werk te laten vorderen, had hij in 1829 ontslag genomen als leraar aan de Antwerpse Academie en zich voltijds in Parijs gevestigd, waar hij de voorgaande jaren ook veel had verbleven. Op voorstellen voor de aankoop van zijn album met aquarellen of voor samenwerking voor de gegraveerde uitgave, ging hij niet in.

Enkele jaren na de dood van De Meulemeester kwamen zijn album en de koperplaten in het bezit van de uitgever Lacrosse te Brussel. Deze liet eerst de reeks met gekleurde prenten voltooien en daarna onder leiding van L. Calamatta de zwart-wit gravures afwerken. In 1853 verschenen de 52 gravures met uitleg in *Les Loges de*

Raphaël. Collection complète des cinquante-deux tableaux peints à fresque, qui ornent les voûtes du Vatican et représentent des sujets de la Bible, dessinés à l'aquarelle et gravés en taille-douce, par Joseph-Charles De Meulemeester, ancien pensionnaire de France à Rome, etc. et accompagnés d'un texte par le Baron de Reiffenberg, commandeur et chevalier de plusieurs ordres (Brussel, 1853).

J. Ducq die met De Meulemeester naar Rome was gereisd, bleef er tot in 1813. Daar heeft hij een schilderij gemaakt van De Meulemeester in de *Loggia's* van het Vaticaan. De Brugse graveur staat op de voorgrond; in zijn handen houdt hij één van zijn aquarellen met als onderwerp "God die midden de wolken verschijnt aan Abraham". Op de achtergrond bevinden zich vier personen omheen een hoog steigerwerk dat tot aan de gewelven reikt. Het schilderij bevond zich in het kabinet van de Brugse mecenas Josph van Huerne; het meet 74 x 55 cm³. De Brugse graveur P. De Vlamynck heeft ervan een litho gemaakt die samen met het schilderij in 1837 te Brugge werd tentoongesteld⁴. Beide - schilderij en litho - staan in de verkoopscatalogus van het "cabinet J. van Huerne" uit 1844⁵. Aan de linkerkant van de litho staan op de muur de namen van een veertigtal kunstenaars, waaronder talrijke Brugse kunstenaars die in Rome heb-

- 3 E. DE BUSSCHER, *Biographie...*, blz. 42; *Catalogue des collections de tableaux, dessins, gravures...formant le Cabinet Van Huerne*, Gent, 1844, blz. 17, nr. 57: "Portrait du graveur De Meulemeester.-H. 74. L. 55 (T.)". Het schilderij van Ducq dat D. Maréchal vermeldt op blz.367 van zijn studie "De Brugse schilderkunst in Europa van maniërisme tot symbolisme" (in : *Brugge en Europa*, red. V. Vermeersch, Antwerpen, 1992) als "onlangs in een Brusselse kunstgalerie opgedoken", is waarschijnlijk dit portret van De Meulemeester. In het kunstkabinet van J. van Huerne hing tegenover het portret van De Meulemeester het ongeveer even groot zelfportret van J. Ducq (76 x 57 cm).
- 4 *Exposition Bruges 1837. Deuxième partie*, nr. 294: "Portrait de feu Mr De Meulemeester au Vatican, Ducq". *Deuxième partie, deuxième supplément*, nr. 321 (P. De Vlamynck): "Portrait de feu De Meulemeester, d' après Ducq; lithographie". Zie ook W. LE LOUP, Pierre-Jean De Vlamynck (1795-1850). Brugs graveur en tekenaar, in: *Jaarboek 1993-94. Stad Brugge Stedelijke Musea*, I, blz. 209-249.
- 5 *Catalogue...Cabinet Van Huerne* (bij de "estampes en feuilles"), blz. 57, nr. 54: "La toilette, d' après Gerard Dow; le portrait de Mr de Meulemeester, par De Vlamynck". J. van Huerne bezat blijkbaar ook onafgewerkte gekleurde gravures naar de schilderijen van de Vaticaanse *loggia's*, zoals blijkt uit de hier voren vermelde catalogus (bij de "estampes cartonnées et reliées"), blz. 78, nr. 274: "Peintures inédites des salles de Raphaël au Vatican, par De Meulemeester, gravures avant la lettre, et trois autres livres d'estampes. In octavo".

ben verbleven⁶. Deze namenlijst komt niet voor op een kleinere kopie van het schilderij van Ducq die bewaard wordt in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten te Brussel en waarschijnlijk ook door Ducq werd gemaakt; dit schilderijtje meet 48 x 37 cm en is noch getekend, noch gedateerd⁷. Op de achtergrond is ook de grote steiger afgebeeld waarop De Meulemeester werkte.

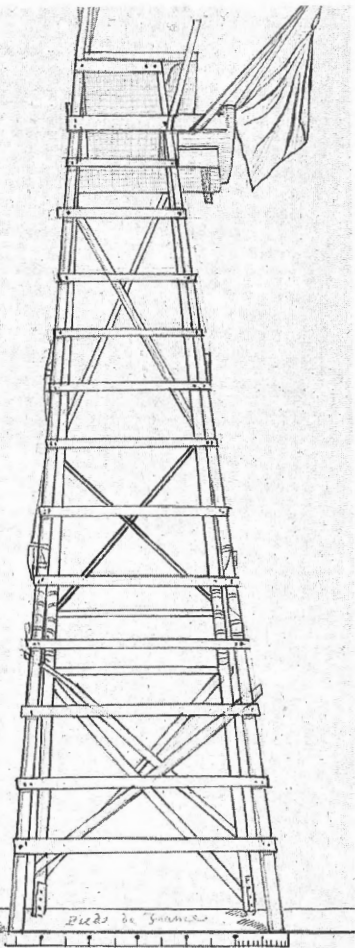
Volgens E. De Busscher, die goed bevriend was met De Meulemeester, hadden de fresco's in de Vaticaanse *Loggia's* erg te lijden gehad van ouderdom en vochtigheid waardoor op vele plaatsen lijnen en kleuren soms moeilijk te onderscheiden waren. Dit bemoeilijkte nog meer het grote werk dat De Meulemeester voor ogen stond en dat hem uiteindelijk gedurende twaalf jaar in de ban – en in Rome – zou houden. Voor zijn werk had hij een 25 voet-hoge houten stelling laten timmeren met bovenaan een platform waar hij in alle rust zijn tekeningen kon maken. De Meulemeester was met zijn werk nog niet halfweg gevorderd, toen op bevel van hogerhand zijn getimmerde uit de galerij werd verwijderd. Zijn levenswerk dreigde onvoltooid te blijven! Alle pogingen om zijn “ladder” terug te krijgen, bleven zonder gevolg en wanhopig richtte hij zich met een smeekschrift in versvorm tot de koningin van Napels, Caroline Bonaparte, zuster van Napoleon. Het gedicht werd de koningin voorgezongen door architect Mazois. De vorstin was getroffen door de gedrevenheid van de Brugse kunstenaar en ...de houten stelling werd terug in de galerij opgesteld.

Zoals gezegd, staat de “ladder” afgebeeld op het schilderij van Ducq en op de kleine kopie ervan, evenals op de litho van P. De Vlamynck. Onlangs is nu ook een penteking bekend geworden die vroeger in het bezit was van wijlen Antoon Viaene en nu door bemid-

-
- 6 We lezen o.m. de namen van volgende Vlamingen, soms gevolgd door een datum: Suvée 1801 Directeur, Demuynck van Brugge, Van Poucke 1775, Legillon 1771, J. B. Suvée 1772, Van Outryve 1768, P. Goddyn 1774, De San 1778, Winckelman 1784, Van Ledde, Van der Donck 1790, Duvivier 1790, J. Odevaere 1806, D.Stockhove 1806, Verstappen 1805, Paclinck, J.Ducq 1807, J. Demeulemeester, P. Van Bree, J. Van Caloen, L.(?) De Potter 1811, Suys 1813, R. Caloigne
- 7 Afb. bij D. MARECHAL, *De Brugse schilderkunst...*, blz. 367. De auteur wees er ons op dat in het onderschrift het schilderij verkeerdelijk in een privé-verzameling wordt ondergebracht. Het Brussels museum heeft het schilderij in 1873 verworven, daarna uitgeleend aan de Academie voor Schone Kunsten te Brugge tot het in 1967 naar Brussel is teruggekeerd.

cette échelle fut haute de
 25. pieds, Joseph de Meulemeester
 l'a fait construire à Rome
 pour y prendre les peintures
 du haut des Loges de Raphaël
 d'Urbain, au Vatican, ou il fut
 12 ans et mois, de juillet-
 1807. jusqu'à la fin d'août
 1819. durant en route, il ne
 pouvait se mettre à la gravure
 que momentanément.

Devenu malade à Anvers, il y
 est mort dans peu de jours, et
 la seule bonne heure de sa vie
 du 1er août que;

Pentekening van de houten stelling, in 1807-1819 door J. De Meulemeester gebruikt in de Loggia's van het Vaticaan.

deling van Lori Van Biervliet aan het Steinmetzkabinet van de Brugse Stedelijke Musea werd geschonken. Het blad meet 24,5 x 20,5 cm; bovenaan is klaarblijkelijk een klein gedeelte verdwenen. De tekening toont de naar boven versmallende stelling die verstevigd wordt door kruisvormige schoren, waarvan de onderste verdubbeld zijn. Op de zijkant zijn twaalf horizontale sporten aangenageld waarlangs De Meulemeester zijn hoog, naar voren uitspringend werkplatform kon bereiken⁸. Onder de "ladder" staat een schaal met erboven in potlood "Pieds de France". Links staat "Cette échelle fut haute de 25 pieds. Joseph De Meulemeester l'a fait construire à Rome pour y prendre les peintures du haut des Loges de Raphael d'Urbain, au Vatican, ou il fut 12 ans et...mois, de juillet 1807 jusqu'à la fin d'aout 1819. Souvent en route, il ne pouvait se mettre à la gravure que momentanément. Devenu malade à Anvers, il y est mort dans peu de jours, et a eu le bonheur d'être administré du st viatique".

Onderaan staat het gedicht waarmee hij zich tot de koningin van Napels had gewend teneinde zijn "ladder" terug te krijgen. In het gedicht staan enkele verschillen en is er een andere, meer logische volgorde dan in de versie die De Busscher in zijn "Biographie..." (blz. 41 en 42) heeft afgedrukt, naar een "copie autographe". Wellicht heeft De Busscher zelf enkele fouten verbeterd. De tekst die hierna volgt, bevestigt dat De Meulemeester "dont l'éducation avait été en quelque sorte toute flamande, ne connaissait que *très-imparfaitement* le français" (blz. 40).

8 Van de "ladder" bezat J. van Huerne een kleine houten kopie, 2 à 3 voet hoog, waarop De Meulemeester zelf had geschreven: "Jh. De Meulemeester, van Brugghe, 12 jaeren en daegen, 25 voeten hoog. Te Roomen in de Logen van Raphaël, van July 1807 tot t'eynden augusty 1819". E. DE BUSSCHER, *Biographie...*, blz. 42. In de catalogus van de verkoop van het kunstkabinet van J. van Huerne in 1844 staat bij de "objets divers" op blz.107 als nr. 487: "Modèle de l'échafaudage dont s'est servi Monsieur De Meulemeester pour prendre le dessin des fresques de Raphaël,..."

PETITION A LA REINE DE NAPLES 1814

*Je possède un Echelle de bois,
Je possède un Echelle,
Et je ne possède guerre je crois
Autre chose qu'elle.
Ne voila t'il pas qu'en nom du Roi
Qu'on en vient me chercher querelle
Pour m'otter mon Echelle de bois,
Pour m'otter mon Echelle.*

*Helas! pour mon Echelle de bois,
Helas! pour mon Echelle.
Implorez cette Reine à la foi
Et si bonne et si belle.
Peignez lui bien mon désarroi,
Car je meurs de ma peine cruelle
Si on m'otte mon Echelle de bois,
Si on m'otte mon Echelle.*

*Percé sur mon Echelle de bois,
Percé sur mon Echelle,
Dans ce beau Vatican ou je vois
Mainte fresque immortelle.
J'y vivois plus heureux cent fois
Que ne fut le vainqueur d'Arbelle⁹.
Ah! laissez moi mon Echelle de bois,
Ah! laissez moi mon Echelle.*

9 Alexander versloeg Darius in 331 vóór Chr. nabij Arbelles in Klein-Azië.